

להרצל היתה מודעות בלתי־רגילה יחסית ציבור, ולא רק זה, אלא שידוע לנו, כי עד 1904, שנת מותו של הרצל נעשו כבר מאות סרטים ויומני־ראינוע...

ההנחה בדבר מודעותו של הרצל ליחסי־ציבור הביאו את לוסין וקפלנסקי לחפש בכל מקום אחר תמונות־רצות של הרצל. הם חיפשו אחריו באמצעות האנשים והאישיות איתם הוא בא במגע במהלך תנופתו המדינית, ובחיפוש אחר תצלומים של כל אלה איתם בא חוזה המדינה במשאומתן.

בשיטת־איגוף זו מצאו עורכי עמוד האש בדרך של מיקרה את תצלומי הראינוע של שרה־מושבית הברזי, ג'וזף צ'מברליין, בניסיעתו לאפריקה בסוף שנת 1902, שכך תוצאה ממנו הביא הרצל לתנועה הציונית את אחד ממיבתניה החמורים ביותר.

במאוס 1903, כאשר שב צ'מברליין מ"מסעו באימפריה ובאפריקה, הוא מיהר לזמן אליו את הרצל, ובפגישה הוא אמר לו: "בניסיעתי ראיתי ארץ אשר תתאים לך. וזוהי אוגנדה, באיזור החוף רב החיים, אך בפנים הארץ האקלים מאוד נוח גם לאירופים. תוכלו לטעת שם כותנה וסר כר. כאשר ראיתי את הארץ אמרתי לעצמי: זוהי ארץ בשביל הדוקטור הרצל". כך יצא שתמונת־היומן הישנות, שבהן יצא ג'וזף צ'מברליין אל מסעו, הן תמונות הראינוע היחידות אשר ממחישות בתנועה את אותו משבר, שכימעט וחסל את התנועה הציונית באיבה, ואשר לדעת רבים תרם תרומה למותו של הרצל.

1903: האמא של הרצל

אחת הבעיות שניצבו בפני עורכי "עמוד האש" בפרק זה, היה שיחזורו של "פוגי רום קישינב", או, כמאמר יגאל לוסין, "החומר המצולם שמצאנו השפיע על הרצון של הסרט. אבל הוא לא השפיע לגמרי, כמו שחישנו אחר תמונות רצות של הרצל, חיפשונו אחר תמונות־ראינוע של קישינב. לבסוף מצאנו בארכיון בלונדון, דון, בערך "רוסיה", ובתה־הערך "ערים ברוסיה", תצלומים של העיר קישינב

ועוד ועוד, וכל השמשות בחדר הגדול נופצו..."

בהמשך הדברים מספרת ברנשטיין־כהן: "ניאניא" יצאה החוצה ודיברה אל ה"מון, שהתאסף מול הבית. שם היה בך אחותה, שהיא היתה המורישה שלו את מה שהיא אספה בחייה. והיא אמרה לו, ואני זוכרת את הקול שלה: "אני אקלל אותך ולא אתן לך שום דבר אם תנפץ את השמשות ואם תתנפל! כי הוא היה אחד המובילים של ההמון, כך היא הייתה נהגה את ההמון מהבית והלאה, כך שהם לא פרצו לבית... הפוגרים שהחל בניסוף שמשות, התפתח להתנפלות על דירות ועל הנדונות. לפנות ערב החלו מעשי־הרצח. הפורעים השליכו ילדים מן הקומות העליונות, עקרו עיניים, תקעו מסמרים בראש קורבנותיהם, והמישטרה במשך יומיים לא התערבה..."

פוגרים קישינב הביא את הד"ר הרצל להציע בקונגרס הציוני של 1903 את תוכנית אוגנדה, אותה תוכנית אשר את בסוף סוף ורעינה הביא שרה־מושבית הברזי, ג'וזף צ'מברליין, לחוזה־המדינה.

לפני יוצרי עמוד האש עמדה הבעייה

כתב צבאי תומאס

טבח וסמל כבשו את ירושלים

של מציאת, עדות היה' לאירועי אותו קונגרס שבו נערכו העימותים.

עדות מרגשת, אך לא מלתקת, באה מעדת־ראייה בדרך של מיקרה. יום אחד התקשרה אל יוצרי הסידרה גברת, ש"אמרה לנעמי קפלנסקי, עורכת הראינוע של הסידרה: "האמא של בעלי אמרה לי, שראיתם את בתו של נחום סוקולוב, צלינה, אבל היא אומרת שלה יש סיפור מרתק על הרצל".

נעמי קפלנסקי מיהרה לתל־אביב להיפגש עם הגברת הקשישה, סולומיאה לווי־טה, אמו של העיתונאי החתיק חדי לווי־טה, שהביאה מעט מחזירותיה באותו קונגרס. רק כמה פסוקים מעדות זו מופיעים בסידרה. הנה העדות במלואה:

"כשבאנו לבאזל, כאשר הגיע הבוקר לפני הקונגרס, ישבנו בלובי של המלון המפורסם וההיסטורי בשבלונג, שלושות ה"מלכס — זה היה מלון. למטה היתה מר"פסת, והמרפסת היתה על הגשר על הנהר ריין. כאשר ישבנו שם בלובי, יחד עם מר סוקולוב, ראינו תמונה: המדרגות הרחבות של המלון מכוסות שטיח. ירד הרצל והחזיק את אמו. היא היתה בעלת־אופי, אמו, יוצאת מן הכלל, אריסטוקרטית, מלאת איוה מאייסאט' שלא רואים בכל יום בעולם לא רק יהודי.

"היא היתה יפה מאוד, השערות אפורות, עם מיטפתח קטנה, ואנחנו רק הסתכלנו ולא אחת מאיתנו חשבה: אם זה הבן שמחזיק את אמו, או זה אמא שמחזיקה את הבן האהוב, הם ניגשו אלינו, הרצל ואמו. סוקולוב הציג אותנו ואמר שאנחנו הסטודנטית הציונית מברן.

"הרצל שמח לראות אותנו, רק הסתכל טוב ואמר: אני רוצה להזמין את הסטודנטיות האלה היום, בעוד שעה, לגאולה דינר, שאני נותן לחברים היקרים שלנו, שבאו לקונגרס.

כאשר הגיעה השעה, הדלתות נפתחו

למרפסת. אני לא יודעת, היו יותר ממאה אנשים. בראש ישב הרצל. היה וייצמן. בוכר... אני חושבת שהיו גם שניים מה"רוסים, זה אוסישקין וצ'לנוב. האחים מר־מורק... באמצע הלאנץ' הזה קם הרצל וניגש לכל אחד, ואמר משהו נימוסי. כאשר הגיע הרגע שהוא היה עליידי, שם את היד פה ואמר: "חברים וידידים — זה היה בגרמנית — אני רוצה להציג לפניכם את הנספחות הציוניות שלנו הצעירות מברן. אני רוצה, בשמי ובשמכם, לאחל להן חיים ארוכים, ציוניים, מלאיניצחון..."

אני לא יכולה לספר לכם איך אנחנו הרגשנו..."

1905: נורדאו לא היה

בסוף 1904, אחרי מותו של הד"ר הרצל, הוצע למכס נורדאו תפקיד יורשו של הרצל בהנהגת ההסתדרות הציונית, אלא שהוא סירב, והציע שתחת המנהיג המייסד יקום טריאומוירט בראשות דוד וולפסון, כאשר נורדאו הוא אחד מהשלושה.

מכיוון ובתו של מכס נורדאו, הציירת מכסה נורדאו, עודנה בחיים, נפגש יגאל לוסין איתה בפאריס, והוא מספר על פגישה שנתו: "שאלתי אותה: אולי את זוכרת אם אביך הופיע או צולם בראינוע. מכסה נורדאו אמרה שאינה זוכרת. אבל מאוחר יותר, אחרי שחזרתי ארצה, היא פיתאום כתבה לי, שהיא נזכרה שאביה מכס נורדאו נפח כעיתונאי בהשבעתו של (הנשיא) פואנקרה בפאריס. היא ציינה, שהיא זוכרת את זה, מאחר והם הלכו יום יום לבית־הראינוע כדי לראות את אביה בין ה"עיתונאים האחרים".

אנשי עמוד האש הזמינו מלונדון את צילומי טכס השבעתו של פואנקרה כ"נשיא צרפת.

לדאבון לבם, נורדאו לא נראה בתצלומים האלה.

1908: מילה אחת

אחיה!

אחת ממנהיגות, העליה השנייה היתה רחל ינאית בן־צבי, שהיתה גם מאחרוני עליה זו שנתרנו בחיים עם ראשית צילומי הראינוע לעמוד האש.

בעדותה על עלייתה ארצה מספרת ינאית, שמאוחר יותר היתה בין מייסדות השומר ורעייתו של נשיא־המדינה (השני) יצחק בן־צבי, על דבר בירתו של המשרד רחל הלאומי חיים נחמן ביאליק, שאליו באה כאשר עברה את אודיסה: "אני באה לנמל אודיסה, נערה מעיירה קטנה, והולכת לראות את משוררנו הגדול — ביאליק, והנה אני באה אליו ואומרת לו: באתי להגיד לך שלום, כי אני נוסעת לארץ־ישראל, מה, את לארץ־ישראל? חבל על נערה צעירה, חבל עלי! מה תעשי שמה? תחילת שתקתי, אחר־כך הפלתי מילה אחת — מה אני אלך להסביר לו, מה אני אגיד לו, אמרתי: אחיה! ובוזה בטאתי את הכל".

1911: אדיסון צילם

סרט אחר מימי ראשית הראינוע הוא משנת 1911, ורישומו נמצא בקטלוגים של ספריית הקונגרס בוויניטון. קטעים מ"תוכו נמצאו בארכיון של מכון־הקונולוע האמריקאי בוויניטון, שאותו מנהלים יהודים.

הסרט הזה מביא תמונות־ראינוע של ארץ־ישראל שנת 1911, העליה השנייה, ירושלים ובצאל עם הפורספור בוריס ש"ץ, המייסד והמנהל של מוסד זה. צילם אותו צלם בשם רונברג. בסרט זה מצויים קטעים יוצא־דופן על הישוב הישן ועל "מלחמת השפות", שהחלה להתנהל אז בארץ־ישראל.

אל סרט זה צורפו עוד כמה סרטים מ"סרטי של תומאס אדיסון, שאותו בס"פ ריית הקונגרס בוויניטון. צילם אותם עבור אדיסון צלם אלמוני בשם עבאדי, שמסיקי עמוד האש אינם יודעים מיהו.

1913: אספן חי במחתרת

במהלך החיפושים אחר תיעוד מצולם ברשימות ספרית הקונגרס האמריקאי, הגיעו מפיקי עמוד האש לגילוי קיומו של סרט תיעודי ארוך, שצולם ב-1913, וש"התחלתו היא בנמל אודיסה, כאשר קבר

שרי־המושבות צ'מברליין

"ראיתי ארץ שתתאים לך"

זה של הלוצים יהודים הצטרפו לעול־רגל פראבוסלאביים, שהפליגו בספינה לארץ־ישראל.

בהתאם למסרטי רישומו של הסרט, יוצ"ריו צילמו את אנשי העליה השנייה בים, וירדו איתם בנמל יפו. צילמו את ירד־שלים, ערכו סיום בכל הערים הקדושות ובמושבות, ואפילו צילמו תערוכה חקל־אית שהתקיימה ברחובות — וכל אלה מצויים בסרט הזה. בדרך־כחורה, הפליגו יוצריו של סרט זה לווינה, ושם הם צילמו את הקונגרס הציוני, ואת הוויכוח הרא"שון שבין חיים וייצמן וזאב ז'בוטינסקי. בדיקות וחקירות גילו כעבור זמן כי קיימת אפשרות שעותק של הסרט הזה מצוי אצל אספן יוצא־דופן בשם הרמן אכסלבנק. אכסלבנק היה תגלית מדהימה של נעמי קפלנסקי.

היא שמעה כי בניירורק ישנו תודי זקן, שיש לו אוסף סרטים וצילומים נדיר על המהפכה הרוסית, אדם אשר הקדיש את כל חייו לתיעוד קולנועי, ואשר אסף וליקט במשך קרוב לשישים שנה אוצ"רית במחתרת תקופה.

הוא אמר לנעמי קפלנסקי: "אני מוכן בעבור סרטים לגנוב, לרצות, לאנוס ולש"צות".

על פגישתו עם הרמן אכסלבנק סיפר לוסין: "פגישה איתו זה סיפור מארץ האגדות. האדם הזה חי בקונספירציה מר־תרתית. אם אתה קובע איתו פגישה ב"אישוהו מקום, הוא מגיע לשם שעה אחת קודם לכן, ובודק מסביב. הוא מתגורר בניירורק, באחד הפרברים, בבית שדומה לשכונה שבה מתגורר ארצי באנקר של הטלוויזיה. אבל מחסני הסרטים והדוקור־מנטים המצולמים שלו מצויים במחסני סתר, אישם הרחק בקונטיקט.

"כאשר באתי לפגוש בו, הוא לקח אותי ממקום הפגישה אל ביתו. אכסלבנק מח"זיק את מה שהוא מכנה, האמת של המר"פכה הרוסית, ועל כל סרט שהוא מראה, הוא מוסיף את הסיפור על הדרך והאופן שבהם הוא השיג את אותו הסרט. מסתבר